

תיעוד חברים ברשם קול

ארכיון מעין צבי

אריקה גולדבך

זכרונות חיים

בשנים: 28.11.2004 - 12.4.1922

אריקה גולדבך

28.11.2004

235

שמי אריקה גולדבך מבית רוטפלד. נולדתי בווינה ב 12. 4 1922.

אבי – יעקב רוטפלד הגיע לווינה בגיל 16 מהעיר בולחוב בגליציה, שהיתה אז שייכת לאוסטרו-הונגריה.

אמא – רגינה רוטפלד מבית ווהל, נולדה בקימפולונג ברומניה.

אחותי – רנה (Renee) צעירה ממני ב 5 ½ שנים.

בית הורים

לאבא היה בית מלאכה לפרוות. העובדים שלו היו נאמנים לו למרות האנטישמיות הנפוצה באוסטריה.

במלחמת העולם הראשונה גויס אבא לצבא האוסטרו-הונגרי, הוא נפל בשבי הרוסי ונשלח לסיביר. והיה מאוד מוזיקלי והוא למד שם לנגן בכינור. הוא היה מסוגל לנגן מנגינות שרק זה עתה שמע בקונצרט, כלומר לפי השמיעה, בלי תווים, היתה לו שמיעה אבסולוטית.

בבית נשמעה תמיד מוזיקה, אבא ניגן אחרי העבודה- בשעות הפנאי שלו. סיפרו לי, שאני ידעתי לשיר לפני שידעתי לדבר. פעם כשאימא היתה מטיילת אתי ואני עדיין בעגלת ילדים, שרתי בלי מילים, כפי שנהגתי. גם לפני כן. על ידינו עצר גבר, הציג את עצמו כיהודי מוסיקאי, מארצות הברית בעל אמצעים והציע לאימא שיאמץ אותי, כי לו ולרעייתו אין ילדים והוא הוקסם מן המוסיקליות שלי בגיל כה רך. מובן שאימא סירבה, אבל היא נהגה לספר את הסיפור הזה הרבה פעמים. בגיל 4 היה לי כבר כינור ואבא נתן לי שיעורים בנגינה. כשגדלתי קצת קבלתי גם שיעורים בפסנתר.

אבא היה מאוד מקובל, השכנים אפילו ביקשו ממנו לנגן אצלם את שירי חג המולד. היו אומרים לו: "מר רוטפלד אילו כל היהודים היו כמוך, לא היתה אנטישמיות!"

המוזיקה מאוד קשרה ביני ובין אבי. בכלל אני הייתי "הילדה של אבא" ואחותי היתה "הילדה של אימא."

אמא שלי היתה אישה מאוד חמה, גם מאוד מוכשרת, בשלנית מצוינת, היא גם תפרה לי ולאחותי את כל הבגדים בעצמה. היא פינקה אותי מאוד, והיות והיתה לנו עוזרת לא עשיתי את הדברים היום יומיים כגון צחצוח נעליים, סידור המיטה וכו' אמא נהגה להגיד לי: "Krispindel" (רזונת) כי לא אכלתי הרבה והייתי מאוד רזה. אמרה נוספת שלה היתה:

Wer das Kleine nicht ehrt ist das Grosse nicht wert. כלומר: מי שאינו

מחשיב את הדברים הקטנים אינו ראוי לדברים הגדולים.

בגיל ה"טיפש-עשרה" התחלפו אצלי מצבי הרוח לעתים קרובות. אמא הגיבה כך: "April April der weiss nicht was er will" זאת אומרת שמצב הרוח משתנה, כמו מזג האויר בחודש אפריל. בתור ילדה היה עלי תמיד לברך את המבוגרים עם: "Kuss die Hand כך היו מברכים את האנשים המבוגרים, אבל לא נשקנו את היד בפועל, כמו שהיה נהוג בעבר.

אימא באה ממשפחה מעניינת_ אבות אבותיה חיו בפדואה. פעם הזדמן לשם הנסיך הפולני ראדזיוול, כשאזל לו הכסף הפנו אותו ליהודי אמיד, שהיה ידוע בגמילות חסדים. בקשתו נענתה, והנסיך קיבל הכל מה שהיה נחוץ לו והבטיח להחזיר את כל החוב, כשיגיע הביתה. אבל היהודי, אחד מאבותינו, ויתר על החזרת החוב ורק ביקש מן הנסיך לאתר את בנו ששהה באחת הישיבות בפולין והיה ידוע כתלמיד חכם. היהודי שהיה אחד מאבותינו רצה ליצור קשר בינו ובין בנו שלמד בישיבה בפולין. הנסיך נענה ברצון, וגילה שמדובר באדם חכם ומענין, לכן המשיך אתו את הקשר ואפילו צירף אותו בהמשך לאנשי חצרו.

כשהגיע הזמן לבחור שוב במלך חדש, התקשו להחליט על היורש. החוק קבע שאסור להשאיר את הממלכה אפילו יום אחד בלי שליט, כך נבחר הבחור היהודי הצעיר שהצטיין בחוכמתו למלך ליום אחד, שהצטיין בחוכמתו למלך ליום אחד/עד שייבחר המלך החדש. באותו היום השתמש בסמכויותיו המלכותיות, ביטל את החוקים נגד היהודים וקבע חוקים חדשים לטובת בני עמו. מאז- עד שייבחר המלך החדש. מאז הוא קיבל את השם "Wahl" (הנבחר) שבהמשך שונה ל "Wohl"

חורי אהבו מאוד לטייל. בימי ראשון היינו מבליס בטבע, מהנופים היפים. זכורים לי לטובה גם הקונצרטים ב פראטר, שם ניגנו תזמורות מוזיקה קלאסית קלה. יחסינו עם השכנים הנוצרים היו מצוינים, גם לי היו ביניהם חברות, והיינו מבקרות זו את זו בבתיהם ובביתי.

כשהייתי בת שנה וחצי גילו, שאני צולעת. התברר שהיתה לי לוקסציה ונותחתי בשיטה חדשה ניתוח ללא סכין, ע"י פרופסור לורנץ. בזמנים ההם לא אפשרו להורים להאכיל את ילדם שהיה מאושפז בבית חולים. אימא ראתה דרך החלון, איך האחות -נזירה - מאכילה אותי בתרד ועם כל כפית היא גם מנשקת אותי. עד היום אני אוהבת לאכול תרד. בניגוד לילדים רבים אחרים ששונאים את המאכל הזה. הניתוח הזה הצליח מעל למצופה ולא נותרה אצלי שום מגבלה גופנית בעתיד.

הלכתי לבית ספר כללי. היום הראשון בכיתה א' היה מאוד מרגש. אוסטריה היתה ארץ קתולית והשיעור הראשון היה שיעור דת. כאשר החברות לכיתה יצאו אחרי השיעור מהכיתה הן שאלו אותי: "האם זה נכון, שאתם היהודים הרגתם את ישו שלנו?" כי כך סיפר להן הכומר. זה היה הלימוד הראשון שהעבירו לילדים הנוצרים בווינה....

בווינה היתה קהילה יהודית גדולה. היהודים החרדים העדיפו דווקא לשלוח את ילדיהם לבית ספר כללי, אבל בשום אופן לא לבית ספר יהודי ציוני, בו היתה המגמה לציונות, אנחנו אמנם שמרנו על מנהגי החגים, אבל לא על כל המצוות, כי היינו משפחה חילונית.

אני יכולה להגיד, שהיתה לי ילדות יפה. המשפחה ביקרה הרבה באופרות, , הצגות וקונצרטים. כשיצאתי עם חברותי אחרי הצוהורים לקולנוע אימא ביקשה אותי תמיד לצרף גם את אחותי הקטנה. והיא משום מה תמיד נזכרה ברגעים הכי מותחים בסרט, שהיא רוצה לצאת לשירותים ואני הייתי צריכה ללוות אותה וכמובן כעסתי. היא היתה מאוד קשורה אלי. כשקיבלתי עונש להישאר בחדרי, אחותי עמדה על יד הדלת ובכתה עד שאימא ויתרה לי.

עלית הנאצים לשלטון

כשהגרמנים פלשו לאוסטריה במרץ 1938 הם התקבלו ע"י האוכלוסיה בשמחה. ראיתי בעצמי איך נשים ברחוב נשקו את אבני הריצוף, עליהן עברה מכוניתו של היטלר. שמעתי את הצעקות לעבר קבוצת יהודים חרדים: "עוד תראו מה שיקרה לכם, עכשיו אנחנו בשלטון!" כבר למחרת נכנסו אנשי ה S.A. לדירות של יהודים, בזזו תכשיטים וכסף, כך עשו גם אצלנו בבית. היהודים נשלחו לשפסף את הרחובות. בשבועות הראשונים של הכיבוש נעצרו יהודים רבים ונשלחו למחנות ריכוז. אבא שלי החליט לברוח. הוא תכנן לעבור את הגבול לציכיה ומשם להגיע לפולין ולהצטרף למשפחה שלו. אחת העובדות הנוצריות שלו, שהיתה סוציאל-דמוקרטית, עזרה לו. היא יצרה קשר עם איכר, שעבור תשלום העביר את אבא לצד דרך שדותיו לציכיה, אימא ואנו, שתי הבנות, נשארנו בווינה וחיכינו להזדמנות הראשונה לצאת באופן לגלי מאוסטריה. אימא חיפשה כל הזדמנות בשבילנו בקונסוליות השונות כדי לצאת מאוסטריה, לעליה לארץ במסגרת עלית הילדים והנוער, היתה האפשרות הכי מציאותית. אחרי עלייתנו ארצה אימא הצטרפה לאבא בפולין ע"י בריחתה וקיבלנו גלויה מן ההורים שהם ביחד הם התכוונו תוך

כדי 6 חודשים להגיע אלינו וגם להביא את האלבומים עם תמונות המשפחה, אחרי 6 חודשים בדיוק הנאצים פלשו לפולין ולהורים לא היתה כבר אפשרות לצאת מן המדינה. כך קרה שאין לי שום תמונות מילדותי וממשפחתי. הגיעו עוד מספר גלויות, פעם עם חותמת גרמנית ופעם רוסית- בהתאם למצב המלחמתי המשתנה. גם אחרי פרוץ מלחמת העולם השנייה קיבלנו עוד גלויות באמצעות הצלב האדום. ב 1942 חזר מכתבנו עם הערה שהכתובת של הנמען איננה ידועה. כך נגמר הקשר עם ההורים שלי.

לקראת העליה

בתקופה בין הכיבוש הנאצי והעליה שלי נאסר על הילדים היהודיים ללמוד בבתי ספר באוסטריה. כך ניתן לי רק לסיים 6 כיתות גימנסיה. כדי לנצל את הזמן, השתתפתי בקורס קוסמטיקה, וסיימתי אותו עם תעודה ודיפלומה. התחום הזה מאוד דיבר אלי, כי הייתי ילדה גנדרנית וזה בדיוק מה שעניין אותי. במרץ 1939 עלינו, אחותי ואני לארץ. אחותי, בת ה-11 הגיעה לכפר הילדים והנוער בן שמן. אני נשלחתי לתלפיות – חוות הלימוד בהנהלתה של רחל ינאית – בן צבי.

תלפיות

בתלפיות עבדנו חצי יום עבודה חקלאית וחצי יום למדנו לימודים עיוניים, מעניינים מאוד. כך זה היה נהוג במסגרת עלית הנוער. זאת היתה תקופת ה"צנע", זאת אומרת שכל המצרכים היו בתקצוב. אנחנו למדנו יחד עם כל הציבור, להסתפק במועט. המורים שלנו הדריכו אותנו בטיולים הרבים בירושלים וסביבתה. הם הדגישו תמיד את הקשר של המקומות עם סיפורי התנ"ך. ללכת ברגל מתלפיות לירושלים היה מסוכן עבור הבנות. בדרך היה עלינו לעבור אזורים עם אוכלוסיה ערבית ושם ניסו להפחיד אותנו. החיילים הבריטיים ראו את הכל – אבל לא התערבו לטובתנו ולא עזרו לנו.

אחרי שנתיים לקראת סיום הלימודים שקלנו לאן ללכת אחר כך. באו נציגים של קיבוצים רבים, כדי לשכנע אותנו להצטרף אל קיבוציהם. ממעין צבי, אז מעין, הגיעו שני חברים: אחד יפה תואר, ששתק כל הזמן, והשני שסיפר על החיים במעין שכנע אותנו. 3 חברות ואני בחרנו במעין.

במעין צבי

באפריל 1941 הגענו למעין שהיתה אז אחד מיישובי חומה ומגדל. כשהגענו ראינו אוהלים וכמה צריפים. אחד היה מיועד לילדים והאחר למכבסה ולמתפרה ואחר כך נוסף לחדר האוכל. המחנה הוקם בשטח מצומצם, הכל היה מלא בוץ,

השירותים היו מחוץ לגדר. למרות התנאים הקשים, קיבלנו את המצב בהבנה. אני ראיתי בזה הזדמנות להיות חלוצה אמיתית ולבנות את הארץ. התנאים היו לא קלים, האזור היה מלא ביצות וסבלנו מקדחת ומחלות אחרות. הנריטה סולד, שהיתה "אם" עליית הנוער, עמדה על כך שילדי עליית הנוער יגורו על הגבעה על מנת לא להידבק בקדחת. הוקמו עבורנו, "קבוצת תלפיות" ו"קבוצת נוער מבאר טוביה", אוהלים על הגבעה. כמובן שלא היינו מוגנים על ידי כך בפני היתושים, כי עבדנו עד שעות הערב בענפי המשק ובשירותים למטה. בזמן שפרצה הקדחת, עבדתי בחקלאות. חליתי ובקושי הגעתי, כולי קודחת, לאוהל שלי. נכנסתי למיטה וקיבלתי עקיצה מעקרב.

החיים שלנו היו של עוני והסתפקות במועט. למשל: סיגריות - לחברים חולקו רק 3 סיגריות ליום, הסבון מהאספקה הקטנה היה סבון כביסה. כשזכרת שלמדתי מקצוע "בורגני" כמו קוסמטיקה התביישתי בכך ולכן קרעתי את התעודה והדיפלומה לחתיכות והשלכתי אותן לאשפה, כדי שזה לא יודע לחברים. בהמשך הועברו המגורים גם ליתר החברים לגבעה בעקבות מגפת הקדחת, אבל יום יום והיינו חייבים לרדת לעבודה כי ענפי המשק היו למטה, ולפנות ערב ברגל לגבעה.

עבדתי שנה בחקלאות. גם בפרדס גם בגן הירק ובפלחה ולאחר מכן הגיע תורי לעבוד במכבסה. ה"צ'ופר" היה שיכולנו להתרחץ אחרי העבודה בגיגיות הכביסה ששימשו אותנו כ"אמבטיות". כשהזדקקו למטפלת לפעוטים התבקשתי למלא את התפקיד הזה. התנאי שלי היה שיתנו לי פעם בשבוע להמשיך בעבודה חקלאית, אותה מאוד אהבתי. בעצם לא היה לי שום ניסיון בעבודה עם ילדים, אבל ידעתי לשיר והילדים מאוד אהבו את זה. לכן נכנסתי לעבודה בחינוך, בה המשכתי עד היום הזה. אחרי מספר חודשים נשלחתי להסתכלות בבתי ילדים בעמק הירדן, כדי ללמוד מניסיונם. בתקופה הזאת היתה זו הצורה המקובלת-להכשיר את עצמי. גם בענפים אחרים למדו בדרך זו. הבית הראשון שבנו על הגבעה היה בתי הילדים. שם עבדתי כמטפלת יחידה עם קבוצה של 5 פעוטים. כמובן היתה לינה משותפת. במשך הלילה עברה השומרת מדי פעם חדרי הילדים עד אור הבוקר. ואז היתה מוסרת למטפלת איך עבר הלילה על הילדים. בשבתות עבדו החברות בתורנויות. היה מקרה ששני ילדים עברו את הגדר של חצר בית הילדים והתחילו לצעוד לעבר זיכרון יעקב, למזלם פגש אותם אחד מתושבי המושבה שעבד באופן קבוע במעין והחזיר אותם בשלום. כשהגיע זמנם של הילדים לעבור לגן המשכתי אתם גם שם כמטפלת ליד הגנת וכמחליפתה. ילדי הגן זכו לטייל הרבה בענפי המשק שהיו למטה, כך הם הכירו את מקומות העבודה, בהם היו הוריהם עובדים כמו הפרדס, הנגריה ועוד. אז היה

מנהג יפה: בשבתות היו ההורים מתגייסים כדי לבנות לבתי הילדים משחקים וצעצועים.

השקענו הרבה בהכנת החגים לילדים וההורים היו תמיד מוזמנים להשתתף בהם בצורה פעילה.. יש להזכיר שיום העבודה שלנו היה עמוס וארוך מאוד. כשנפתח הקורס הראשון למטפלות פעוטונים, השתתפתי בו. הקורס היה בבית החלוצות בפתח תקווה ונמשך 6 שבועות, ובמשך התקופה הזאת הייתי חוזרת הביתה רק בשבתות.

המשכתי לעבוד בגיל הרך. כשהתעורר הצורך לטפל במספר ילדים הצורה יחידנית, כדי לפתח את יכולתם המלאה, קיבלתי על עצמי את התפקיד הזה וכך עברתי להיות מורה להוראה מתקנת וקיבלתי גם הכשרה מתאימה. במקצוע הזה אני ממשיכה עד עצם היום הזה. תפקיד נוסף שמילאתי היה ריכוז הגיל הרך וגם ריכוז ההכוונה המקצועית. במשך כל השנים מילאתי תפקידים שונים והייתי פעילה בועדות, כגון ועדת תרבות, ועדת עבודה ועוד,

חיי תרבות וחברה

במעין התנהלו חיים חברתיים וחיי תרבות מאוד פעילים. בערבי שבת, אחרי ארוחת הערב וקבלת שבת היינו שרים על הדשא, ורקדנו ריקודי עם. בתנועות הנוער לא היה מקובל לרקוד ריקודים סלוניים אבל מה לעשות? הוטיקים מאוד אהבו לרקוד את אלה. מסתבר שהם חיכו עד שנלך לישון ואז הם הרגישו חופשיים לרקוד כאוות נפשם. בחדר האוכל (לא) היה נהוג לדבר גרמנית, עד שהגרעינים הגיעו ואז הדבר השתנה. הוטיקים לא שמרו על הנהוג הזה יותר. פעם אחת נסענו לכנס של עלית הנוער. אחד מאתנו לא הרגיש טוב ונשאר בבית. למחרת הוא סיפר לנו שברגע שהאוטו שלנו יצא מהמקום התחילה החגיגה: הוטיקים פתחו בצהלה, "סוף סוף אפשר לדבר גרמנית ולרקוד ריקודים סלוניים עד הבוקר".

היתה לנו מקהלה, והמנצח בשם משה יעקובסון, היה מגיע מדי שבוע משפייה. כמו כן היה לנו חוג דרמטי פעיל מאוד והצגנו הצגות רבות. הבמאי והתפאורן שלנו היה תים (גרשון תמנה). ההצגות היו חוויה לכולנו – לשחקנים, לתופרות שתפרו את כל התלבושות ואחרים שדאגו לתפאורה -ובהכנת הבמה – הרבה מאוד חברים היו מעורבים בכך. את החזרות קיימנו במקלחת הציבורית- כי לא היה מקום מתאים אחר. פעם התחלנו לעבוד על המחזה, לפני שעקיבא לוינסקי סיים לתרגם את המערכה האחרונה. החוג התקיים שנים רבות ותמיד היה אותו רצון להמשיך ולהכין עוד הצגה.

החתונה שלנו

אני הייתי תמיד אחת השחקניות הראשיות ותיים רצה להפגיע אותנו ולהזמין לליל החתונה, הצגה של התיאטרון הקאמרי, אשר היה אז בחיתוליו, לרוע מזלנו חלתה אחת השחקניות ותיים ביקש שנדחה את החתונה בשבועיים. נזכרתי באחת האמרות של אימא שלי - היא תמיד אמרה שחתונה לא דוחים. והיא צדקה, בתאריך ההוא אנשים קרובים לי לא יכלו להגיע לטכס חתונתנו מסיבות שונות. התחתנו בדצמבר וכל השבילים היו מלאי בוץ - כי מדרכות מסודרות עוד לא היו קיימות. לא היתה ברירה והיה עלי ללכת במגפי גומי לחופה. שם החלפתי נעלים כי כלה במגפיים - זה היה למרות הכל מוגזם! בזמנו של מחסן אי משותף, לא היו לנו שמלות פרטיות (הכל מסרנו) וקיבלתי שמלה חגיגית בהשאלה מהמחסן המשותף. מסיבת החתונה התקיימה בחדר האוכל וכמובן כל החברים היו נוכחים.

המשפחה

לא מזמן חגגנו את יום נישואינו ה - 60, ב נוכחות כל המשפחה. בנותינו, שלא חיות בקיבוץ העלו זיכרונות מילדותם. .
 עופרה נשואה וחיה בטבעון - היא אם ל 4 ילדים והיא מורה לכיתות יסוד. לפני שנתיים היא נבחרה כמורה מצטיינת בבית ספרה. לא מזמן היא נעשתה לסבתא ולנו יש נין בשם תומר.
 שלומית - עורכת דין וחיה בגבעתיים. היא גמרה את לימודיה בפסיכולוגיה ארגונית בארצות הברית. כשהיא חזרה ארצה היא עשתה הסבה מקצועית לעריכת דין.
 תמר - למדה אירידולוגיה בדרום אפריקה, שם היא חיה מספר שנים והצליחה וממשיכה להצליח במקצועה בהצלחה מקצועית. היום היא גרה בזיכרון, בקרבתנו ועובדת במקצועה.
 אִנְחֵנו נהנים מהמשפחה המתרחבת, הם מבקרים אצלנו ואנחנו אצלם ויש לנו קשר קבוע טלפוני. לאחרונה נולד לנו נין - תומר.

לסיכום

כשאני חושבת על חיי, אפשר להגיד שהילדות שלי בוונה היתה מאושרת. כל זה חלף עם הכיבוש של המשטר הנאצי. נשארו לי רק זיכרונות, למרות זאת שלא הייתי ציונית, נעשיתי ציונית נלהבת בארץ. בחנות חלימוד בתלפיות התחיל פרק חיים

חדש עבורי הכל היה כל כך מעניין שזה עזר לי להתגבר על הפרידה מהורי. לא הייתי רוצה לחיות בשום ארץ אחרת וגם לא בצורת חיים שונה מחיי קיבוץ. למרות השינויים שלא כולם לרוחי – אני רוצה להאמין שעוד צפוי למעין צבי עתיד יפה. בעבר מרכז החיים היה הקיבוץ, היום הדבר החשוב ביותר הוא המשפחה והקשר החזק בינינו.